

Prof. Gustav Šilih, vreden pedagoškega spomina

Gustav Šilih je bil za razvoj slovenske didaktike, pa tudi pedagogike nasploh, izjemno pomembna osebnost, in to ne le v njegovem času, ampak tudi danes, zato je prav, da se ga spominjamo tudi ob letošnji 120-letnici njegovega rojstva. V tem spominskem zapisu želim zgolj omeniti nekaj segmentov njegovega življenja in delovanja.

Pedagoška in psihološka področja njegovega strokovnega delovanja so bila raznovrstna, v svojih mladih letih pa je segel tudi na literarnoumetniško področje. O strokovnih vprašanjih in problemih je veliko pisal ne le v domačem, temveč tudi v tujem pedagoškem tisku. Tako se je z leti nabralo približno 300 bibliografskih enot, med njimi tudi več knjig. Osrednje je delo »Očrt splošne didaktike« (1961), ki je izšlo, žal, po njegovi smrti, pozneje (1964) pa je bilo ponovno objavljeno še pod naslovom »Didaktika«. Za potrditev izjemnosti tega dela, ki med slovensko pedagoško literaturo ni imelo ničesar sorodnega, bo najbolje, da povzamem popolnoma zaslužen visoko priznanje, ki mu ga je namenil Gogala. Le-ta je zapisal takole: »Šilih je bil edini med nami sposoben in poklican napisati tako obširen in tako popoln tekst o zahtevni didaktični tematiki.« (Gogala 1964, str. 113) To delo, ki še dolgo ni imelo nadomestila, je bilo dolga leta edini domači didaktični študijski priročnik na vseh pedagoških kadrovskih šolah in obenem priročnik za potrebe strokovnega izpopolnjevanja učiteljev ter šolskih strokovnih delavcev.

Šilih se je izpopolnjeval na Dunaju in v Ženevi, ki sta bila v njegovem času središči zlasti osnovnošolskega napredka. Tedaj je bil med redkimi učitelji in pedagogi, ki jim je že kot mladim uspelo priti v študijski stik s tako slavnimi šolskoreformnimi strokovnjaki, kot so bili na Dunaju zakonca Bühler in A. Adler, v Švici pa psiholog in pedagog E. Claparede, ustanovitelj ženevskega pedagoškega inštituta J. J. Rousseau. Na tem inštitutu sta bila leta 1926 na mednarodnem pedagoškem seminarju med 65 udeleženci iz 23 držav samo dva Slovana, in sicer Čeh V. Prihoda, poznejši reformator češkega šolstva, in Gustav Šilih, poznejši (so) reformator slovenske osnovne šole. Tu je Šilih bržkone spoznal tudi tedaj že znane šolskega reformatorja R. Dottrensa, s katerim si je pozneje tudi dopisoval. Prav Šilihu gre velik delež zaslug, da se je naša po prvi svetovni vojni intenzivneje razvijajoča se pedagoška misel lahko zgledovala in sorazmerno hitro navezovala na napredne evropske pedagoške tokove.

Šilihovo pedagoško strokovno delovanje

Šilihovo strokovno in znanstveno delo so uravnavali njegov bleščeč um, tesna povezanost s potrebami vzgojno-izobraževalne, zlasti šolske prakse ter dobro poznavanje evropskih šolskoreformnih gibanj. Med različnimi smermi mu je bila najbližja reformna pedagogika; zlasti njen odnos do enotne in delovne osnovne

šole, do individualne in socialne pedagogike. Toda Šilih je bil preveč razgledan, da bi podlegel kateri koli ekskluzivnosti oziroma zapadel v enostranskost ali nekritični eklekticizem. S svojo ustvarjalno močjo je zmozel kritično ločevati bistveno od nebistvenega in sprejemati, kar je bilo aktualno za naše razmere, ter to prilagajati in naprej razvijati v skladu z evropskimi strokovnimi merili. Bil je velik nasprotnik podcenjevanja, ignoriranja ali celo popolnega zavračanja pozitivne pedagoške tradicije kot nečesa zastarelega in neuporabnega. To je poučno svarilo tudi za današnji čas.

Spomin na Šiliha pričnimo z že kar legendarno Pedagoško centralo Maribor kot strokovnim stanovskim združenjem predvsem štajerskega učiteljstva. Njen nastanek in razvoj sta nerazdružljivo povezana s Šilihom – le-ta je pravzaprav sinonim zanjo. Dejstvo je, je bil prav Gustav Šilih tisti slovenski pedagoški teoretik, okoli katerega so se zbirali tedaj miselno in praktično najbistroumnejši učitelji, snovalci progresivne in uveljavljene »učiteljske pedagogike« med obema vojnama. Skupaj s sodelavci, med katerimi je imel vidno vlogo Franjo Žgeč, mu je uspelo razviti pravo gibanje slovenskega progresivnega učiteljstva, ki je odločilno posegalo v slovensko pedagoško – zlasti šolsko – dogajanje celih dvajset let, vse do zloma stare Jugoslavije. Ne prej in ne pozneje se učiteljstvo ni tako močno identificiralo s svojo stanovsko asociacijo in tudi nikoli ni bilo od svojih poklicnih združenj deležno tolikšne pomoči in spodbud. Kot uveljavljenemu pedagoškemu teoretiku je Šilihu mariborski pedagoški prostor postajal preozek, zato se je vse pogosteje pojavljal v Ljubljani. Postal je podpredsednik ugledne Slovenske šolske matice, od leta 1925 do 1931 pa je urejal tudi Pedagoški zbornik, glasilo matice. Po drugi svetovni vojni se v Sloveniji, delno pa tudi v Jugoslaviji, brez njegove vidnejše navzočnosti ni zgodilo nič pedagoško pomembnega.

Iz pisne in tudi ustne besede Gustava Šiliha ni mogoče sklepati, da bi se vezal na katero koli politično stranko ali ideološki tabor. Tako ga na primer tudi ni najti med akterji izrazito levičarskega socialno-pedagoškega Učiteljskega pokreta, vodenega po Komunistični partiji Slovenije. Po drugi strani pa je v okviru Pedagoške centrale sodeloval z levimi in desnimi, verskimi in neverškimi sodelavci. To seveda ne pomeni, da je živel in pedagoško deloval izven tedanjih socialnih in političnih družbenih razmer, saj je Pedagoška centrala izrazito temeljila na socialnodemokratskih idejah.

Zaradi svoje »nevtralnosti« je bil Šilih kritiziran od enih in drugih. Levičarji so mu očitali, da »drži« Pedagoško centralo preveč v stran od političnih in ideoloških socialnodemokratskih prizadevanj. Očitki so bili krivični, če upoštevamo, da je bil Žgeč, z izrazito socialno in demokratično naravnostjo, začetnik Pedagoške centrale, Šilih kot njegov tesni sodelavec pa njegov naslednik. Šilih je že zelo zgodaj ugotavljal, da je bilo socialno vprašanje najpomembnejše in najtežavnejše v tistem času. Tudi s krščansko desničarskega ljubljanskega pedagoškega »iluzionističnega olimpa« je bil Šilih deležen trajnega nezaupanja in omalovaževanja, češ da sta njegova pedagogika in Pedagoška centrala enostransko praktična. Te očitke zavrača Šilihovo pogosto poudarjanje, kako pomembna je teorija za dobro prakso v duhu in da nam je »treba solidne teoretične podlage, ki šele omogoča prehod v prakso« (1928, str. 141).

Šilih kot ideolog enotne in delovne šole

Šilih je imel vizionarski čut in posluš za vključevanje v najperspektivnejša pedagoška prizadevanja šolskoreformnega gibanja, na primer za visokošolsko učiteljsko izobrazbo, šolsko samoupravo, demistificirano spolno vzgojo, demokratične vzgojne odnose (tudi v družini) ipd. Velik del svojega strokovnega zanimanja je namenjal enotni osnovni šoli in delovni šoli. Predvideval je združitev tedanje višje osnovne šole, meščanske šole in nižje gimnazije v enotno osemletno obvezno šolo, v kateri učenci ne bodo napredovali na podlagi kakršne koli selekcije, marveč na osnovi njim prilagojene učne zahtevnosti. Pravzaprav je bila njegov ideal celo desetletna obvezna splošnoizobraževalna šola, čeprav se je kot pristaš pedagoškega realizma zavedal in tudi zapisal, da je taka šola »pesem prihodnosti«.

V zvezi z enotno šolo je bil enako kritičen do individualne in socialne pedagogike – individualna da, individualistična ne, socialna da, etatistična ne. Odklanjal je šolo, ki upošteva izključno posameznika, in šolo, ki z vsemi učenci ravna enako (1925, str. 177–178). Oba vidika je povezal v sintezo, po kateri »nas ozir na posameznika vodi /.../ k vedno večji diferenciaciji, ozir na skupnost k čvrsti enotnosti, obojica pa k diferencirani enotni šoli« (1937, str. 285). Izrecno je poudarjal, da mora biti učenec središče učnega in vzgojnega delovanja, vzgojni smoter, ki mora izhajati tudi iz družbenih potreb, pa popolna osebnost, kritizirajoč učitelje, ki »obuvajo nastajajoči učenčevi osebnosti španske škornje« (1993, str. 54).

Kako sodobno zveni njegova misel, »da je lahko organizirati šolo, v kateri se vsi vse uče, da pa je težko organizirati pouk, pri katerem se uči vsak nekaj.« (1937, str. 286) »Pristna demokracija terja enakost pravic, ne terja pa enakosti ljudi /.../ ona terja iste izobraževalne možnosti za vsakega otroka, ne terja pa enake vzgoje.« (1937, str. 284) Zavedal se je, da taka šola ni mogoča brez učne diferenciacije in individualizacije, ter obenem obžaloval, da si je učitelj le malo kje »upal« uporabljati indirektno, za učno diferenciacijo in individualizacijo nepogrešljive socialne oblike skupinskega in individualnega učenja ter da se je večini učiteljev zdelo, da ne opravlja svojih dolžnosti, če niso neprestano v frontalni učni vlogi. To je »[t]ragična slika naše didaktične zaostalosti.« (1935/36, str. 196) Ob tem je bil dvajset let pozneje prav Gustav Šilih tisti, ki je kot aktivni sodelavec pri snovanju naše enotne osnovne šole nenehno svaril pred njeno uniformiranostjo.

Toda Šilih ni bil le teoretik enotnosti osnovne šole, marveč se je ukvarjal tudi z njeno vsebinsko in didaktično prenovo. Osrednji vzvod te prenove je povezan z umirjeno obliko *delovne šole*, ki je med obema vojnoma tudi pri nas prerasla v množično šolskoreformno gibanje in je bila delno celo uzakonjena. Pod temi vplivi so številne šole prišle do učnih delavnic, šolskih kuhinj, vrtov, sadovnjakov in drugih materialnih pogojev za vsebinsko in didaktično posodabljanje vzgojnoizobraževalnega dela. Prav Šilihu in njegovi Pedagoški centrali gre pripisati levji delež zaslug, da naša osnovna šola ni podlegala Kerschensteinerjevemu didaktičnemu funkcionalizmu in pragmatizmu, po katerem naj šola predvsem usposablja prihodnje fizične delavce, marveč ji je bilo veliko bližje razumevanje dela kot didaktičnega načela in sredstva celostnega psihofizičnega razvoja učencev. Taka šola je povezovala racionalno in ročno sfero učenja, učilnico in delavnico, starše in

učitelje, šolo in okolje ter gojila samodejavnost in kooperativnost, razumevanje in doživljanje, subjektivni položaj učenca in vodilno vlogo učitelja, obenem pa je tudi odklanjala direktivne učne metode, od zunaj strogo predpisane učne vsebine ipd., o čemer tudi še danes več govorimo, kot pa se po tem ravnamo.

Sklenimo ta zapis z osnovno mislijo v naslovu, tj., da bo prof. Gustav Šilih ob toliko originalnih in aktualnih pedagoških nazorih še dolgo deležen pedagoškega spomina. To dejstvo najbolje potrjujejo naslednje misli dr. Stanka Gogale (1993, str. 110), našega prav tako velikega humanista: »Začutil si ga zares kot skalo, ki stoji sredi polnega in nemirnega življenja ... Prav zato si rad prišel k temu trdnemu človeku, če si sam iskal trdnost, in prav zato te je ta trdni človek tako privlačeval in vplival nate.«

Dr. France Strmčnik

Literatura in viri

- Gogala, S. (1964). Očrt splošne didaktike. *Sodobna pedagogika*, 14, št. 3–4, str. 113.
- Gogala, S. (1993). Vsi lahko črpamo iz bogate zapuščine našega pedagoga Gustava Šiliha. V: M. Tancer (ur.). *Stoletnica rojstva Gustava Šiliha: (1893–1961–1993): jubilejni zbornik*. Maribor: Društvo pedagoških delavcev in Pedagoška fakulteta, str. 105–110.
- Medveš, Z. (2011). Kakršna je družba, taka šola! *Sodobna pedagogika*, 62, št. 5, str. 148–170.
- Strmčnik, F. (1993). Pedagoška ustvarjalnost Gustava Šiliha. V: M. Tancer (ur.). *Stoletnica rojstva Gustava Šiliha: (1893–1961–1993): jubilejni zbornik*. Maribor: Društvo pedagoških delavcev in Pedagoška fakulteta, str. 9–24.
- Šilih, G. (1925). Gonilne sile in glavne smeri šolskoreformnega gibanja. *Popotnik*, št. 9–10, str. 11–12.
- Šilih, G. (1928). *Bistvo delovne šole*. Ljubljana: Pedagoški zbornik.
- Šilih, G. (1935/36). Problematika učnih oblik v sodobni narodni šoli. *Popotnik*, št. 9–10.
- Šilih, G. (1937). Poenotenje našega šolstva. *Misel in delo*, 3, str. 285.
- Šilih, G. (1993). Učiteljeva učna priprava v duhu moderne didaktike. V: M. Tancer (ur.). *Stoletnica rojstva Gustava Šiliha: (1893–1961–1993): jubilejni zbornik*. Maribor: Društvo pedagoških delavcev in Pedagoška fakulteta, str. 67–80.
- Tancer, M. (1993). Bibliografija Gustava Šiliha in o Gustavu Šilihu. V: M. Tancer (ur.). *Stoletnica rojstva Gustava Šiliha: (1893–1961–1993): jubilejni zbornik*. Maribor: Društvo pedagoških delavcev in Pedagoška fakulteta, str. 25–41.